

Promocija prava manjina (29.01.2010)

Moderator: Dobar dan svima i dobrodošli na debatu o pravima manjina, koja je organizovana od strane Odbora za zaštitu ljudskih prava i sloboda.

Na ovoj debati smo pozvali predstavnike nevladinih organizacija, predstavnike Vlade Kosova, predstavnike lokalnih autoriteta, medija.....

Pozvali smo i četiri panelista iz svih institucija, iz kancelarije premijera ovde je gospodin Baškim Ibiši, predstavnik kancelarije za zajednice i povratak i nezavisni analitičar gospodin Ramuš Tahiri, kao i predstavnik iz Odbora za zaštitu ljudskih prava i sloboda gospodin Bedzet Šalja. Panelisti će prvo govoriti o radu njihovih institucija u vezi poštovanja prava manjinskih zajednica na Kosovu i iznalaženju novih načina za poštovanje tih prava. Prvo ću dati reč predstavniku kancelarije premijera gospodinu Baškimu Ibišiju.

Baškim Ibiši: Poštovani predstavnici medija, poštovani organizatori dozvolite mi da u ime kancelarije koju danas predstavljam da čestitam i da vas pozdravim u ime kancelarije za pitanja zajednica koja deluju u okviru kancelarije premijera. Odboru za zaštitu ljudskih prava i sloboda želim da zahvalim na pozivu i da im čestitam na dobarom radu koji je organizovan i kao produkt toga imamo ovaj okrugli sto na temu koja je danas već najavljena. Naša kancelarija podržava, pomaže i promovise prava za održivi povratak, i pravo svakog na školovanje, kulturu, tradiciju i veru. Ova kancelarija je do sada podržavala niz projekata ove vrste i projekte promovisanja kulture, sporta, projekte koji se odnose na omladinu i verske tradicije zajednica koje žive i deluju na Kosovu. Mandat naše kancelarije se bazira na pružanju podrške svim zajednicama na Kosovu bez obzira na razlike, ali svesni teškog stanja u kome se nalaze manjinske zajednice fokusirani smo da pomažemo ove zajednice kako bi se postigli ciljevi jednog društva bez izdvajanja, društva gde se poštuju prava svih. Potpuno smo svesni i ubeđeni da jedino kroz promovisanje individualnih i društvenih vrednosti etničkih grupa gradimo jedno demokratsko društvo koje će biti održivo gde će svako moći da uživa prava koja mu i zakon garantuje. Takav posao traži veliku posvećenost, traži požrtvovanje, ali i posebnu pažnju, jer graditi jedno jako društvo bez podela nakon konflikta to nimalo nije lako. Mnoge okolnosti uvek čine da se postigne veći i viši cilj, ponekad može imati zastoja koji se ne mogu predvideti. Da bi se izgradilo jako i stabilno demokratsko društvo potrebna je podrška građana Kosova, svakog pojedinca, jer život i blagostanje svakog je toliko značajno koliko i svih u celini. Kancelarija za pitanja zajednica ne samo da je podržavala i da će podržavati takve inicijative, nego od svog osnivanja je uspela da pomogne socijalne i urgentne slučajeve i izašla u pomoć svima onima koji su možda izgubili nadu da će biti pomognuti. Više puta je rečeno da je Kosovo mesto svih onih koji žele da se vrate i to je rečeno i u specifičnostima ovog projekta koji se implementira od strane Odbora za zaštitu ljudskih prava i sloboda. Mladi svih zajednica su oni koji mogu dati najveći doprinos po ovom pitanju. Povećati uzajamno poverenje, da grade održivi mir uz međusobno pomaganje kada to bude potrebno šireći horizonte znanja i kulture. Jedna država sa kulturnom aktivnoscu ima svetliju budućnost, dugoročnu perspektivu, stoga se smatra da svi zajedno treba da se pomognu svim strukturama našeg kosovskog društva. Transparentnost i dijalog, naši zajednički susreti, udruženja, aktivnosti koja podržavaju međuetničku toleranciju i dijalog su najbolje sredstvo da grupe mladih budu u krugu

vremena da se upoznaju sa stvarima i problemima sa kojima se suočavaju, sa novinama i izazovima koje donosi tranzicija. Možda se mladima ovaj period tranzicije čini dugačak, međutim, svi mi moramo biti ubeđeni da nijedna zemlja u svetu ne može za kratko vreme rešiti sve probleme. Kosovskoj omladini nedostaje zapošljenje, mesta gde se mogu odvijati sportske aktivnosti, domovi kultura i njihove aktivnosti, to je problematično. Ima niz problema sa kojima se mi kao društvo moramo baviti. S toga smatramo da za napredak i za nastavak naših nastojanja za bolji život, za bolje ekonomske uslove potrebna je pomoć svih. Što se tiče aktivnosti mandata kancelarije koje danas predstavljam dozvolite mi da kažem da jedna od ključnih aktivnosti kancelarije za pitanja zajednica je analiza zakonodavstva i politika koja se odnosi na pitanja zajednica i u okviru toga radimo u pogledu preporuka koje se daju kancelairiji premijera i samom premijeru. U aktuelnom trenutku jednog od zakona za koji smo u fazi pripremanja preporuka je zakon o lokalnoj vlasti, strategija o povratku lica iz zapadnih zemalja, i među ključnim momentima, ključnim ulogama na koje se Vlada mora usredsrediti je i strategija za integraciju Roma, Aškalija i Egipćana, kao i drugi zakoni koji su na snazi, zakon o upotrebi službenih jezika, proučavanje studija o zapošljavanju nevećinskih zajednica... Znači, radili smo na tome i u okviru toga u fazi smo izrade preporuka za stvaranje zastupljenosti nevećinskih zajednica u javnim institucijama. Ne bih dužio više, očekujem vaša pitanja, i još jednom čestitam na poslu koji radite.

Moderator: Hvala gospodine Baškim na ovom konkretnom opisu. Sada dajem reč predstavniku ministarstva za zajednice i povratak, gospodinu Irfanu Beroviću.

Irfan Berović: Pozdravljam sve prisutne na ovom skupu i organizatore, i zahvaljujem se što su mi omogućili da prisustvujem ovde. Opređenost Vlade Kosova, samim tim i ministarstva za zajednice i povratak jeste potpuno ostvarivanje svih zajednica i njihovih pripadnika. U tom smislu je i donet zakon o promovisanju prava zajednica i njihovih pripadnika gde su pored nadležnih institucija i organa u njegovom donošenju učestvovali i predstavnici svih zajednica na Kosovu. Potencijalni delovi ovog zakona su našli mesto i u Ustavu Kosova na osnovu čega ovaj zakon dobija još više na jačini i implementaciji. Time su u poglavlju 3. Ustava Kosova obuhvaćena prava pripadnika zajednica čime se garantuju osnovna ljudska prava svih zajednica. Međutim, trenutna koordinacija rada centralnog i lokalnog nivoa nije na zadovoljavajućem nivou. Iz toga proizilazi velika potreba blagovremenog i redovnog informisanja i rešavanja ključnih pitanja na relaciji opštinskih kancelarija za povratak i kancelarija za zajednice sa jasno usvojenim mandatom i metodologijom izveštavanja, kao jasnim postupcima o preduzimanju određenih mera u slučaju nepoštovanja ljudskih prava. Što trenutno prati konsultativni odbor pri kancelairiji premijera gde su zastupljeni predstavnici svih zajednica i gde se pokreću pitanja od interesa za pripadnike svih zajednica. Smatram da u duhu pomenutog zakona treba doneti poseban pravilnik o metodi rada. Naglašavam da je veoma bitno donošenje ovih mera, kojima će biti jasno prikazan mandat svih relevantnih institucija jer u suprotnom se može nastaviti sa lošom praksom da imamo dobre zakone i podzakonske akte ali ne i njihovu implementaciju. Ne bih govorio o brojnom stanju pripadnika zajednica s obzirom da još uvek nije urađen popis stanovnika, ali bih ovom prilikom istakao da jedna od mera treba da bude značaj od urbanog integrisanja zajednica gde bi u svim opštinskim centrima na osnovu njihove opređenosti radili i živeli pripadnici

zajednica. Ovo naglašavam jer je Kosovo opredeljeno za multietničnost i ravnopravnost svih građana. Generalno gledano sa stanovišta jedinice za ljudska prava, prava manjinskih zajednica se i dalje svakodnevno krše. Kosovske institucije još uvek nisu preduzele sve mere da bi se sprečilo kršenje osnovnih prava i u potpunosti primenile odredbe relevantnih zakona i podzakonskih akata, prvenstveno zakona o upotrebi jezika, zakona protiv diskriminacije, zakona o promovisanju prava zajednica i njihovih pripadnika i mnogih drugih relevantnih zakona. Najveći problem svih zajednica na Kosovu, obuhvatajući i albansku, je nezaposlenost. Manjine još uvek nisu proporcionalno zastupljene u centralnim i lokalnim institucijama Kosova kao ni i u javnim preduzećima. Najveći deo Srba je zaposlen u paralelnim institucijama Vlade Srbije koje funkcionišu na Kosovu, kao i u objektima koji su pod njihovom kontrolom. Između ostalog, Vlada Kosova mora da radi na poboljšanju položaja etničkih zajednica na Kosovu, da se poštuju njihova prava na zapošljavanje upotrebom maternjeg jezika u svakodnevnom životu, kao i u obrazovanju na jezicima manjina. Ministarstvo za zajednice i povratak u saradnji sa kancelarijom za dobro upravljanje pri kabinetu premijera ima vodeću ulogu po pitanju implementacije okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina, a samim tim i obavezujućih preporuka komiteta ministara Saveta Evrope. Te preporuke su nastale nakon izveštaja Vlade Kosova, sa jedne strane, i izveštaja u senci sa druge strane, koje su radile nevladine organizacije. Izveštaji su sačinjeni 2005. godine, a prezentovani su početkom 2006. komitetu ministara Saveta Evrope. Nakon dostavljanja preporuka od strane komiteta ministara Saveta Evrope ministarstvo za zajednice i povratak je napravilo i matrice i podelilo odgovornost svim relevantnim ministarstvima, koja su preporuke stavili u proces primene i o svom toku primene redovno izveštavaju ministarstvo za zajednice i povratak i kancelariju za dobro upravljanje. Ova 2010. godina je godina kada Vlada treba da napravi izveštaj o primeni okvirne konvencije za zaštitu prava manjina, a takođe i nevladine organizacije svoj izveštaj u senci. I na kraju želeo bih da istaknem veliko angažovanje civilnog društva, a pre svega nevladinih organizacija svih zajednica za direktno uključivanje u predlaganje određenih mera potpunog ostvarivanja ljudskih prava na Kosovu. Hvala.

Moderator: Gospodine Irfan hvala na ovom detaljnom opisu. A sada ću dati reč gospodinu Ramušu Tahiriju. Gospodine Ramuš izvolite.

Ramuš Tahiri: Hvala. Sa jednog nešto samostalnog ugla posmatranja i oslobođenog od institucionalnih obaveza stanje na Kosovu se karakteriše jednom tranzicijom sa kojom su se suočavale i druge zemlje, i u kojoj ima dosta dilema oko utvrđivanja zakonske nomenklature, ustavne, koja se odnosi na prava i oko samog karaktera zemlje i budućnosti države. Ja sam poklonik i podržavalac jednog koncepta da nijedna država ne može uspeti ako ne gubi, ako zajednicama daje više prava. I davanje više prava zajednicama nikada nije predstavljalo prepreku ni za koga. Naprotiv, davanje manjih prava ili debata o potrebi za pravima uvek je, da tako kažem, jabuka razdora za izgradnju države, za izgradnju loših odnosa u jednoj zemlji. To je barem dosadašnja praksa svih zemalja pokazala. Takođe, države koje polaze od postojeće realnosti, od postojećeg stanja i prihvataju razlike, sopstvene razlike, ili viševrsnost, ne kao razlike nego kao realnost, kao deo integracije, i nacionalne, i verske, i jezičke, i svakog drugog oblika, lakše im je da grade građansku budućnost. Dakle, Kosovo se u svojoj izgradnji a to je jedna

specifičnost, ne definiše kao zemlja većinskog naroda, nego se definiše kao građanska država uz multietničnost u svom okviru. I mislim da je to jedno bogatstvo Kosova, da kažem jedna vrednost, koja se može graditi u konceptu, ne razlika, nego integracija. Definicija prava nacionalnih ili etničkih grupa ili zajednica je kompleksno i odnosi se na nacionalna prava, zatim jezička prava, verska prava, koja se po svakoj ceni ne nadovezuju sa nacijom, i prava na tradiciju i kulturu. Ostala prava, recimo, na segment građanskih prava manje-više su za sve ista prava ali imaju posebne specifičnosti u zavisnosti od istorijskog razvoja jedne zemlje odnosno jedne zajednice. I da kažem, reforme u obrazovanju, staviću na stranu nastavni jezik, u ovom slučaju su isti problemi svih zajednica koje žive na Kosovu, a ne samo posebno za jednu zajednicu. Ono što valja naglasiti to je da Kosovo treba da ima podjednako tretiranje prema svim zajednicama ali to ne isključuje mogućnost da se pogleda urgentnost stanja koje je stanje hitno za rešavanje. Recimo, ukoliko zajednica Aškalija i Roma ima razmeštanje kampova, ili povratak iz zapadnih zemalja i zapošljavanje, moje mišljenje je da ovde ne treba sačuvati neku kvotu dok se ne ispune ostali zahtevi. Dakle, treba rešiti prava koja se odnose i na nacionalna, ali i prava koja su osnovna, građanska, ljudska. Kosovo ima nekoliko specifičnosti, navešću koje, koje se povezuju sa građanstvom države ali i sa poštovanjem nacionalnih prava. Jedno od tih prava je politika povratka. Kosovo je prošlo jedan naoružani konflikt i kao posledica osim ljudskih života i ostalih šteta mi imamo i raseljeno stanovništvo, bez obzira na politiku zašto se stanovništvo raselilo, i Kosovo se sada suočava sa politikom povratka svih onih koji žele da se vrate, da žive i rade u mestima gde su ranije bili. I s pravom je spomenuto od predstavnika Vlade da kada je reč o srpskoj zajednici imamo izraženih problema u njihov povratak u gradove, u urbanom delu, i tu su manje ostvareni rezultati.

Imamo politiku decentralizacije, koja se nadovezuje sa prenošenjem centralne vlasti na lokalnu, i kod nas je rezultiralo i formiranjem novih opština sa etničkom većinom, pre svega srpskom. Imamo jednu tursku opštinu. Bilo je nastojanja za dve opštine, da kažem bošnjačke, u Vitimirici i Sredskoj, ali u ovoj fazi to nije ostvareno. U tom periodu prelaska imamo i rezultate izbora i implementira se ono što se naziva centralnim Kosovom ili novoformiranim opštinama u raznim delovima Kosova, a u zadnje vreme imamo i jednu strategiju Vlade za sve, za koju mislim da je dobra za sve, i mislim da uživa i međunarodnu podršku i ja verujem u rezultate iste. U vezi ove politike koja se odnosi na promovisanje prava zajednica i značajan ekonomski razvoj, postoji široka debata zašto ovaj razvoj i zapošljavanje, ali i korišćenje resursa u regionu i određenim mestima. Poslužiću se prostim primerom, ima resursa poljoprivrede, i ako se grade kapaciteti istovremeno, osim što se rešava ekonomsko pitanje realizuju se i ostala prava koja se odnose na ovu zajednicu. Takođe, značajna je i regionalna saradnja, u ovom slučaju saradnja sa Srbijom, ne da je potrebna, ona je neophodna za realizaciju prava, koja su cilj Kosova, a odnose se na srpsku zajednicu. Ako pogledamo jednu statistiku, koja je manje-više tačna da na Kosovu živi ili da je živelo 200.000 Srba sa raseljenima i sa onima koji žive na Kosovu i izvan Kosova kao raseljeni, jedna zajednica raspodeljena na 10.000 km², i pored fokusiranja na određene delove ne može da realizuje sva nacionalna prava, nema ljudskog kapaciteta da ima i univerzitete i klinike i zdravstvo i to se realizuje uvek uz pomoć Srbije. Kosovo se sa tim složilo i ugradilo je to u zakone Kosova, da će decentralizovane opštine na Kosovu imati pomoć Srbije, i finansijsku i drugu, ali je predviđeno da se grade klinike, npr. u Gračanici gde je sekundarno zdravstvo, i u

Mitrovici. Takođe je predviđeno da postoji Univerzitet u Mitrovici, i sada prelazi u kompetencije nove opštine Mitrovica, da kažem, etničke, da ne bi zavisilo od centralnih politika Prištine. I sve to se smatra kao pravo zajednice da ostvaruje sva prava u mestu gde živi, ali i da ima i saradnju sa zemljom gde je, da tako kažem, matica njihove nacije. Kosovo ne stremi da bude zatvorena zemlja. Koristiće se i služiće iskustvima drugih i ne može realizovati nikakvu i nijednu politiku bez saradnje sa zemljama u regionu, a u odnosu na srpsku zajednicu, sa Srbijom.

Imamo sada jedan problem, crnogorska zajednica je, po mom mišljenju, bespravno isključena iz ustavnog okvira. Ja se sećam popisa 1981.g. tada je Kosovo imamo 27.000 deklariranih Crnogoraca. Naknadni popisi smanjuju taj broj, ali smatram da nikakav popis tu brojku ne može svesti na nulu, i u interesu je onih koji se osećaju da su iz te nacionalnosti da realizuju sva prava i da imaju sve garancije i imaju rezervisana mesta kao i ostale zajednice.

Moderator: Hvala gospodine Tahiri. Sada dajem reč gospodinu Bedzetu Šalji, predstavniku odbora za zaštitu ljudskih prava i sloboda.

Bedzet Šalja: Hvala. Dobar dan svima. Ramuš je govorio da ima obavezu da govori sa jedne nezavisne pozicije budući da nema obaveze prema nikome. Ja ću reći da imam obavezu sa potpuno nezavisne pozicije, nešto manje nezavisne od Ramušove. Ramuš je rekao da neko treba da ima više prava, ulazi u tu famoznu pozitivnu diskriminaciju. Niko ne može imati manje ili više prava, svi moraju imati podjednaka prava za povratak. Ja sam se uvek angažovao, zalažem se i sada, i odbor se zalaže. Dakle, ovde nema ni manje ni više prava, nego podjednaka prava za sve građane. Više sam poklonik građanskog koncepta gde svi imaju podjednake odgovornosti i prava, nego da neko ima više a neko manje prava. Kosovu je nametnut jedan model, a Kosovo nema mogućnosti da to izdrži. Kosovu je nametnuto nekoliko standarda koje nema ni Švedska, ni Danska, ni Finska, koje imaju daleko razvijeniju demokratiju, daleko veće mogućnosti za implementaciju, nego što ima Kosovo. Kosovo je zemlja koja je proizašla iz rata. Posledice rata su i dalje prisutne. Gradi se i jedna demokratija koja je i dalje krhka, grade se institucije koje su takođe krhke. To je jedna zemlja gde je suverenitet podeljen na četiri mesta, tu je UNMIK, EULEX, kosovske institucije, Srbija ima deo suvereniteta, i veoma je problematično graditi jednu politiku sa kojom će se garantovati i štititi ljudska prava. Na žalost, na Kosovu su više građeni mehanizmi za kršenje ljudskih prava nego mehanizmi za zaštitu ljudskih prava. Koncept ljudskih prava je univerzalan, ljudska prava su za sve, a ne naka prava za neke, za druge druga, za treće treća prava. Dakle, ljudska prava su univerzalna i samo iz takvog pristupa se može razgovarati. Ja prvo za ovim stolom, i svuda, prvo govorim kao čovek, zatim kao Albanac itd. Ja nikada ne polazim od toga da govorim kao Albanac, a nakon toga kao čovek. Ja sam s toga slobodan i da kritikujem i da hvalim. Kosovo je u svoje mogućnosti gradilo i zakonsku infrastrukturu koja je ako se pažljivo proanalizira možda kompletnija u odnosu na region kada je reč o zaštiti ljudskih prava, a posebno za zaštitu manjinskih zajednica. Kada budete pročitali, tu imate sva relevantna dokumenta za zaštitu ljudskih prava i sloboda odnosno manjina. Ne može se naći nijedan primer u svetu da je tako, i stiže se utisak da je Kosovo raj kada je reč o poštovanju ljudskih prava, međutim, stanje je sasvim drugačije na terenu. Ljudska prava se krše svima, ne samo manjinama, nego i većini. Dakle, niko nije isključen od tih

kršenja. Danas niko ne može da kaže da na Kosovo nema sigurnost kada je reč o slobodi kretanja i bezbednosti uopšte zato što je Srbin, Aškalija, Rom, Albanac ili neko drugi. Dakle, taj elemenat se isključuje. Ako neko spominje političke razloge onda to je druga stvar. Realnost je da se niko ne ugrožava što je pripadnik drugog etneta. Međutim, ako mi govorimo o ljudskim pravima, i ako nas neko optužuje zašto ne zaposlimo sve Srbe, Rome ili Aškalijske ili Turke. To je nemoguće, jer ekonomsko stanje na Kosovu je veoma teško i samo u siromaštvu i nezaposlenosti svi smo ravnopravni. Svi su ravnopravni, Albanci, Srbi i ostali. Kosovo nema kapaciteta za implementaciju kako se traži, Kosovo nema kapaciteta da primi tako veliki broj izbeglica koji se vraćaju iz zapadnih zemalja, većina od njih su na žalost bili nealbanci. Nema materijalnih mogućnosti, a ni drugih mogućnosti da ih prihvati. Što se tiče procesa povratka ovde su međunarodni faktori imali glavnu ulogu. Odbor je 8 godina bio partner implementacije sa UNHCRom. Mi smo posetili sve raseljene u Srbiji, Crnoj Gori i Makedoniji, i znamo stanje i probleme sa kojima se suočavaju. Nastavili smo da dajemo doprinos, ali taj proces je težak. Ako se neko ne vrati za 10 godina on se tamo navikne, i ovako se mogu vratiti starci, ne deca jer ona su se tamo školovala. I to nije sad problem na Kosovu nego u svim zemljama gde je bilo konflikta. To je bio problem Hrvatske, Bosne, pa sada i Kosova. Nema mogućnosti da nekoga nasilno vratite, ako neko ne želi da se vrati. Vi znate dobro da predsednik Kosova i premijer Kosova su javno u više navrata pred medijima rekli i dali garancije za sve one koji žele da se vrata. Čak su dali veći iznos sredstava nego što su bili u mogućnosti. I pored toga da bi demonstrirao dobru volju dao je veću pomoć. Dakle, nema nastojanja da se sabotira povratak zato što je neko manjina, nego problemi su političke prirode. Ramuš reče da je saradnja sa Srbijom neophodna, i naravno da je neophodna, međutim Srbija uopšte nije zainteresovana za svoje manjine, nego je zainteresovana da ih koristi za političke ciljeve. Mislim da manjinske zajednice na Kosovu, mada imam problema da koristim izraz „manjina“, više pripadnici građanskih zajednica, oni moraju tražiti podršku od većine. Mi kao većina smo dužni da vodimo računa o pripadnicima zajednica, i mislim da prva adresa gde pripadnici manjinskih zajednica treba da traže pomoć to smo mi većina. Mi imamo i treba da preuzmemo odgovornost i ukoliko nismo u stanju, to je naša odgovornost. Ako recimo UNMIK preuzme odgovornost, EULEX, Srbija preuzme odgovornost, tada postoji više adresa. Jednostavno nema jedne određene adrese za odgovornosti da se zna ko je za šta odgovoran. Manjinske zajednice na Kosovu imaju jednu dilemu. Po meni, pred njima se postavlja jedna dilema „da li žele da se integrišu na Kosovu“, a moraju da se integrišu ako misle da žive, ne u smislu da neko nastoji da im silom nametne integraciju, nego, jednostavno ako misle da žive na Kosovu. Uslovi traže da se integrišu, jer ne može se živeti bez integracija na Kosovu. To je pod jedan. Ili imaju najgoru varijantu, koja je do sada korišćena u više slučajeva, recimo po Ahtisariju je da se bunkerišu po enklavama. Etničke enklave zapravo su procesi dezintegracija, ne integracija. Na taj način manjinama je teško, i jednostavno se uvlače u jednoj sredini gde su samo oni, i čini se da su dovoljni sami sebima. Možda je za početak to dovoljno, ali kasnije ako misle dugoročnije to će se vratiti kao bumerang. Dakle, nema nijednog razloga danas da se kaže zajednicama da moraju da izlaze iz tih enklava. I jednostavno mi većina Albanaca smo skloni da zaboravimo, zaboravljamo vrlo brzo, i čovek uz jednu lepu reč nas kupuje i vraća. Danas ne postoji neka spremnost ni volja da.... Meni je žao, ali kada se govori o manjinskoj zajednici ne posvećuje se veća pažnja romskoj zajednici, aškalijskoj i egipćanskoj, koje su zaista više ugrožene, ne u fizičkom

smislu. Vi znate u kakvim uslovima žive pripadnici ovih zajednica u severnom delu Kosova. Oni žive u uslovima, koji bi trebalo da budu sramota za sve nas i celo društvo. Ali i pored određenih nastojanja oni nastavljaju da tamo i pod tim uslovima žive. Problem jezika ne može da se reši hitno, odmah administrativnom merom. Recimo nametnuti da koristiš Albanski ili Srpski jezik. Mi smo organizatori, imamo jednu temu o pravima manjina, i imamo ovde naš logo na panou. To je ranije izdanje i imamo na albanskom, i engleskom ali nema na srpskom. To je starije izdanje i naravno drugom prilikom to se neće ponoviti. Dakle, potrebno je vreme da to legne na svom mestu, inače niko nema tendenciju da neko nekome zabrani korišćenje i upotrebu jezika. Meni uopšte ne smeta, ja mogu u svako doba komunicirati na srpskom i često to činim, i to mi ne smeta i ne bi trebalo to nikome da smeta. Kosovske institucije mislim da treba manje-više da izlaze na teren i da se više približe pripadnicima zajednica, a ne samo na svečanim prilikama ili kada treba otvoriti jednu školu, put ili projekat, nego treba daleko više svakodnevno biti prisutniji i stvartni veze. Veze se ne stvaraju samo od vrha piramide, nego od osnove. Dakle, ako se počinje sa komuniciranjem i veza od osnove to je daleko sigurnije i bolje, a ako se počinje od vrha piramide onda nema ničeg. Paradoks je da se na Kosovu govori o multietničkom Kosovu dok su većina institucija jednoetničke. Vi znate da su takve osnovne i srednje škole. Srbi imaju paralelno obrazovanje na svom jeziku, ovi na svom, drugi na svom... Dakle, nema nastojanja da idu u zajedničku školu, i otuda bi počela jedna saradnja i izgradnja jedne budućnosti. Mi po prirodi nismo tako iskreni, u smislu da zaboravljamo tako brzo stvari. Mi stariji imamo jedan teret, mladi imaju čistiju istoriju i nisu okrenuti prošlosti. Iz tog razloga mora da postoji jedno osetljivije komuniciranje. Kosovu nedostaju razvojni programi i projekti. Svakog dana se govori o etničkom dijalogu, o neophodnosti zajedničkog života, međutim reči nosi vetar. Međutim, ako gradite fabrike gde će se zaposliti pripadnici svih zajednica, ako otvarate radna mesta, to je najbolji način i za vezu među njima, ali i za integraciju u društvo. Ne može se integrisati samo ako se govori ili drži moralno predavanje, to traje sat ili pola sata. Problem nezaposlenosti, država koja ima tako nerazvijenu ekonomiju, tako teško stanje nezaposlenosti do 65%, jedno krajnje siromaštvo oko 19%, ili siromaštvo oko 80%, problem je graditi održive politike koje se odnose na prava manjina. To bi bila neka od mojih zapazanja. I moramo otvoreno reći da ako neko drugačije misli da to ne iznosi, da bi se nekome prilagodio bilo EULEX-u, UNMIK-u ili Kosovu, jednostavno dok mi ne identifikujemo prave probleme i dok mi stalno nastavljamo da se nekome prilagodimo, onda i debate, i konferencije, i strategije neće biti uspešne. Na Kosovu je bilo dosta strategija. Ja sam bio član grupe za strategiju povratka. Skoro nijedna strategija nije vođena do kraja za povratak. Ko je bio na prvoj, nakon toga je počeo drugu strategiju. Dakle, bez ekonomskog razvoja, bez otvaranja novih radnih mesta nema poboljšanja etničkih odnosa, a ni integracija. To mogu biti samo obećanja, a realizacija istih se može izvršiti samo ako se obezbede materijalna osnova. Svi, bez obzira da li smo Albanci, Srbi, Romi..., ako smo zainteresovani za bolji život, za poboljšanje svakodnevnog života. Nama je potrebno da se društvo gradi na sasvim drugačijim osnovama, a ne na osnovu reči i obećanja. Mislim da smo mi istorijski osuđeni i primorani da zajedno živimo. Mi ne možemo ni Kosovo ni Srbiju odneti, jedni u Kinu, drugi u Australiju, i da se kaže „snalazite se“. Mi moramo živeti zajedno i moramo poboljšati odnose. Moramo živeti zajedno, jer nema drugog načina, nema druge mogućnosti da žive i preživljavaju ni Srbi niti Albanci. Druge mogućnosti nema. Ne znači da po svaku cenu treba da se volimo, ako

se volimo onda još bolje. Ali ako se ne volimo, onda moramo da se trpimo, da trpimo jedni druge, da saradujemo u ovoj prvoj fazi. Vremenom se stvari pojašnjavaju i stvaraju se određeni preduslovi za jedan drugačiji odnos. Hvala.

Moderator: Gospodine Šalja hvala vam. Sada otvaramo debatu za predstavnike medija i organizacija koje učestvuju.

Zejnel Hajrizi - RTK Kosovo: Mi smo pažljivo slušali cilj kancelarije premijera, zatim predstavnika ministarstva za povratak, gospodina Šalje i analitičara koji je rekao da će govoriti sa nezavisne pozicije i koji je izrazio zabrinutost za crnogorsku zajednicu. Mene interesuje Kosovo i to u ovoj situaciji. Šta može da predstavlja i prezentira pred međunarodnim faktorom kada je reč o zajednicama, da ne kažem manjinama, prema standardima i da li ispunjava te standarde? Da li možemo da budemo primer za daleko civilizovane zemlje u odnosu na ovo pitanje? Pitanje bih želeo da uputim analitičaru jer će on možda govoriti sa nezavisne pozicije.

Ramuš Tahiri: Nezavisna pozicija zavisi od položaja koji imam i drugo deo o orijentaciji kada bih bio u opoziciji. Ja privatno od službenog mišljenja izdvajam i ovo što govorim je iz mog ubeđenja tako da mislim i uvek sam spreman da to argumentujem. Kosovo je daleko od standarda kada je reč o pravima zajednica. Možemo da se poslužimo sa mnogo primera i ako se radi o ravnopravnosti jezika. Ako je zagarantovan i Albanski i Srpski jezik sutra vi izadjete i vidite da li piše na srpskom ćirilicom pismu na Kosovu. Ne govorim da li je ispravan ovaj stav koji je zauzet. Međutim, ako se Kosovo deklarovalo da ima ravnopravan srpski i albanski jezik i koristi se svuda, svaki službeni natpis mora biti napisan i na srpskom i na albanskom jeziku. Mi ne biramo pismo jer to je ćirilčno pismo i to nije prvo popunjeno. Ako govorimo o politici povratka ja sam iz Uroševca. U Uroševcu su nakada bili Srbi dok ih danas 10 godina nakon oslobođenja nema ni jednog. Kada idem na Brezovicu srećem sa sa mojim komšijama koji sada tamo žive i koji dobijaju pomoć iz Crvenog krsta i mogu da nabrojim još puno primera. Ako govorim o pravu obrazovanja, osnovno je pravo da se vratiš u mesto gde živiš kao i da imas školovanje i slobodu života. Ja sam na početku i to sa pozicije analitičara bio protiv decentralizacije na etničkoj osnovi. Sada u delu integracije ja sam i za ovu decentralizaciju jer je u okviru i unutar Kosova i ostvaraju se prava zajednica koje tu žive. Kosovo nije zatvoreno za ostale građane koji prolaze i koji žive tu i to je sve unutar Kosova. Recimo, ako bih uzep primer Gračanice, gde bi Gračanica ostvarivala prava ako ne u opštini Gračanica. Ako smo ranije imali urbane Srbe, izuzimajući sever Kosova, sada imamo Srbe seljake i to ruralne, jer nemamo urbane i svi se u tome moramo složiti. Ne kažemo da je to naša politika već da je to posledica pune okolnosti. Ne krivim nikoga, međutim ne možemo da žmurimo pred tim, jer mi govorimo o ostavirivanju ljudskih prava i nacionalna pripadnost je veoma značajni element ostvarivanja ljudskih prava u korišćenju i upotrebi jezika kako u tradiciji tako i u kulturi.

Zejnel Hajrizi - RTK Kosovo: Ja se izvinjavam. Da li vršimo pozitivnu diskriminaciju samo za zajednicu ili manjine na Kosovu, znajući da na Kosovu ima mnogo zajednica?

Ramuš Tahiri: Ja sam imao jednu rečenicu da politika prema zajednicama mora biti ravnopravna. Ja sam isto rekao da nisam za diferencijacije i zato sam spomenuo Rome, Aškalije i tu našu sramotu sa kampovima kod Kosova Polja i na severu. Upravo ima rasne politike koja ne dozvoljava zajednici koja se naziva RAE-om, koja treba da se vrati iz zapadnih zemalja i to je jedan koncept. Drugi koncept je da sam ja u to vreme bio glasogovornik i bio sam prvi koji sam spomenuo opštinu Mamuša i ja sam se bavio demografijom kako da zajednica osnuje opštinu. Ja jesam za to da se formira još jedna opština za Bošnjake u Vitimirici jer nemamo smetnje u opštinama gde oni realizuju prava. To je unutar Kosova i oni to realizuju specifično, kao što je slučaj i sa Gračanicom. Zakonom je određeno korišćenje jezika, tradicije i kulture, ali ovo ostalo je svuda podjednako, recimo standard zakona, zapošljavanja, investicije i to je podjednako. Nama se na početku čini da se radi o podeli, ali faktički to je deo integracije. Ne samo međunarodna zajednica već svi mi smo zadovoljni što je deo građana izašao na izbore i što je najznačajnije da se implementira zakon nakon ovih izbora i grade ove strukture upravljanja. Međutim, ja mislim da mi na Kosovu moramo da realizujemo mnogo, bez izuzetaka, i u tom smislu ja sam rekao da uslovno rečeno neko ima više. Ukoliko mi Albanci tražimo saradnju sa Albanijom, regionalizaciju, termoelektrane, zašto onda Srbima treba da zabranimo, recimo opštini Gračanica da sardjšuje sa Srbijom. Dakle, jedna zajednica ne može da ima 200.000 ljudi, 300 doktora nauka. Isto ne može da ima kao ni univerzitetsku kliniku. Međutim, po zakonu u klinici u Gračanici predviđeno je da će kadrovi biti iz Beograda, Niša a možda i iz Prištine, kako bi se ostvarivale sekundarne usluge.

Bedzet Šalja: Što se urbanog povratka tiče uvek smo insistirali da se povratak događa u mestima odakle su ti ljudi bili primorani da odlaze. Međutim međunarodni faktori su bili oni koji su stvorili mogućnost, ne da se vrate na mesta odakle su otišli nego na mesta gde ima više pripadnika te zajednice. To je uglavnom važno za Srbe i došlo je do homogenizacije Srba gde recimo ranije nikada nisu živeli. Mi nikada nismo ometali kao što ni danas ne ometamo povratak u urbane centre, ali to je bila volja onih koji su sledili taj oblik povratka. Što se tiče korišćenje jezika, ja sam za to da se bez smetnje koristi jezik. Vi možete da se na svakom mestu šetate pa i u Gračanici se može videti koliko natpisa na albanskom jeziku ima. Ako je albanski jezik službeni, verujem da treba da bude ravnopravan sa srpskim jezikom na Kosovu. Problem korišćenja jezika mora da bude ravnopravan i to na svakom mestu, a ne da neko bude pozitivno diskriminiran i da se jezik većine ne koristi. Recimo na Brezovici nije bilo šanse da bude škole na albanskom jeziku. Štrpce se finansira iz osovskog budžeta i natpis Kosovo i Metohija je bio na srpskom jeziku dok na albanskom ništa nije pisalo. Ako pristup jednakosti važi za sve, onda na svakom mestu mora da bude isto. Po Ramušu sada se ja ne suprotstavljam, ali u praktičnom aspektu ne znam koliko ima efekta. Recimo na jednom mestu gde nema ni jednog Srbina da se ističe natpis na srpskom, ili na jednom mestu gde nema ni jednog albance da se ističe albanski natpis. Princip mora biti jednak za sve zato sam i rekao da neko za to ima više ili neko manje prava već da svi imaju ista prava. Ne može se jedna opština formirati sa 3, druga sa 5, treća sa 300 ili prekosutra sa 500 ljudi. Treba da bude podjednako za sve, bez obzira da li se radi o broju od 200.000, 500.000 ili 2.000.000 ljudi. Tek tada možemo da govorimo o ravnopravnosti. Dok nekome priznate neko pravo drugome negirate to i onda tu nema ravnopravnosti i upravo je to diskriminacija.

Moderator: Gospodine Šalja hvala vam. Da li neko od učesnika ima neko pitanje za paneliste?

Muhamet Tarifi: Svim učesnicima bih pozeleo dobar dan. Ja sam Muhamed Arifi i predstavnik sam Aškalija za zajednice. Imam zadovoljstvo da čujem različita mišljenja iz različitih osoba o prava manjina. Ja se slažem sa mnogo toga što ste rekli ali ključno je jedno, da je Kosovu na papiru u najboljem redu. Pred očima međunarodnog faktora sve se čini da bude u redu, ali u stvarnosti to nije tako. Veoma dobro znate da je izrađena strategija za integraciju Roma, Egipćana i Aškalija. Dakle strategija je za integraciju i rađena je za 2007 - 2012 godinu koja ima 11 komponenti koje su veoma značajne za zajednicu Roma, Egipćana i Aškalija. Vi znate i to veoma dobro da je to usvojeno decembra 2008 godine ali do kraja godine nije bilo akcionog plana. Kaže se da je usvojen i budžet, međutim niko ne kaže kako, na koji način i koji je to budžet. Isto tako je poznato da relevantna ministarstva ni jedan cent nisu izdvojili za implementaciju strategije od 2007 - 2012 godine. Za dve godine biće 2012 godina i ne znam zašto će služiti ta strategija ili samo radi reda zbog međunarodne zajednice. Ako se to čini zbog međunarodne zajednice onda ne znam zašto se rade te strategije. Ima i druge strategije za druge zajednice ali moramo otvoreno da kažemo da kada govorimo o promovisanju prava većina (Albanci) više su opredeljeni oko promovisanja prava Srba, a ne za promovisanje prava ostalih. Ako se oslonimo na ministarstva, u kosovske institucije... broj zapošljenih recimo u ovom slučaju Aškalija veoma je mali. U ministarstvu za obrazovanje i edukaciju nemamo ni jednog radnika na centralnom nivou. Ko će prezentirati naša pitanja ako nemamo ni jednog zaposlenog. U ministarstvu za povratak imamo zaposlenog ali ne u organima odlučivanja gde treba da se čuje glas manjina. Zatim niz primera institucija i organizacija gde nema zastupljenost tih zajednica. Ima puno iz redova srpske zajednice jer se svakog dana vidi da traže radnike. To je u konkursu u novinama. Ima posla. Vi kažete da nema kadrova? Ako nema treba da bude pozitivne diskreminacije. Slažem se sa vama da prava trebaju da budu podjednaka, ali ipak mora biti pozitivne diskreminacije za nekog. Recimo rezervisana mesta na fakultetu za Aškalije, ali nema u srednjim školama. Već 20 godina traje edukacija, ali kod ove tri zajednice je uništena. Mora biti pozitivne diskreminacije ako želite da imate edukovanu zajednicu. To znači da ako komšija ili sused nije vaspitan ili edukovan onda ništa. Moramo da imamo edukaciju za sve, za Albance, Srbe, Egipćane, porodično i obrazovno. Uzaludno je ako imamo porodičnu edukaciju ali nema ustanove, nema edukacije iz škole. Dakle ima niz pitanja koja su tu na papiru veoma dobra, ali u stvarnosti nije tako. Ja verujem da ne samo odbor za zaštitu ljudskih prava nego i mnoge organizacije koje rade u tom pravcu moraju da pred međunarodnom zajednicom ovaj slučaj iznesu, jer Vlada Kosova ne mari. Ona je na papiru i ispunjava kriterijume za koje ima potrebe, poput UNMIK-a, EULEKS-a, ali za kosovsko društvo...ona ne zna šta se dešava. Ako se većina Albanaca pita ko su Romi, Aškalije ili Egipćani oni ne znaju ništa. Za sve njih mi smo cigani. Ali ako se pitaju i ove etničke zajednice i oni neznaju, a imaju potrebe za podršku i molim vas da odbor za zaštitu ljudskih prava nešto više radi u tom pogledu.

Moderator: Gospodine Muhamet hvala vam. Ja bih zamolila paneliste da jedan od njih da određeni komentar ili odgovor. Mislim da su ovom slučaju pozvani i predstavnici institucija

Baškim Ibiši: Hvala puno. Što se tiče procesa ili komentara gospodina Muhameta Arifija sećam se vremena kada smo jedno vreme zajedno radili u procesu izrade strategije za integraciju zajednica Roma, Aškalija i Egipćana. Spomenuta je činjenica da je akcioni plan usvojen krajem ove godine i ja se potpuno slažem sa njim da treba usaglašavati politike u pogledu sprovođenja tih politika. Taj akcioni plan po shvatanju vlade je merilo procesa i ja bih sa ovog mesta ohrabrio i gospodina Muhameta i pripadnike civilnog društva da aktivnije učestvuju u monitarisanju i procenjivanju ove politike. Oko strategije ili bolje rečeno o akcionom planu za integraciju Roma, Egipćana i Aškalija, kancelarija koju ja danas predstavljam u fazi je upoređivanja ove politike sa planovima rada, linijskih ministarstava, ali i uopšte u tom pogledu kako bi kao Vlada i centralni nivo uticali da ti planovi rada budu u skladu sa akcionim planom u slučaju za sprovođenje strategije. Što je najvažnije, to je proces usaglašavanja određenih budžeta, da ova strategija ili akcioni plan bude pokriven odgovarajućim budžetom. Verovatno i gospodin Arifi će se složiti samnom da ključnu ulogu u ovom procesu ima i konsultativno veće za zajednice. Pitanja koja se nadovezuju sa obrazovanjem, koliko se sećam bila je i ključna tema i prioritet jedne od radnih grupa konsultativnog veća i prema analizi koju ste vi učinili proizilazi da se mora više učiniti. Ja se slažem da se mora više raditi kako bi se obezbedila jedna jednakost za sve zajednice. Jedan komantar oko pitanja pozitivne diskriminacije. Ja bih ovde napravio jednu digresiju da nema pozitivne ili negativne diskriminacije. Diskriminacija je diskriminacija i savetovao bih sve da koriste terminologije koje su adaptirane i od strane EU, a odnosi se na afirmativne postupke. Opredeljenje sistema, kvotada tako uslovno nazovem obrazovanje na tercijalnom nivou je merilo koje treba da se implementira. Ja se slažem sa vama da bi jedan učenik mogao da pohađa nastavu, fakultet u Prištini mora da ima određene mere kako bi se preuzeo afirmativni postupak da taj učenik bude registrovan u srednju školu. Vi ste upoznati da se to valjda događa mada nema baziranja na zakon ili određenu politiku, međutim to je gest opštinskih struktura i gest ministarstva obrazovanja da se to dešava. Na pitanje implementacije strategije naglašavam da je među-sektor javno pitanje, mada ima sopstvene teme oko 13 radnih grupa i sve se to odnosi na sve moguće važeće zakone na Kosovu. Verujem da se slažete sa mnom i da biste trebali da se složite samnom kao i da treba puno učiniti, jer to je istina. Ove zajednice se suočavaju sa jednom rekao bih tradicijom marginalizacije i u tom pravcu treba da se radi. Ja sam pre ovoga došao sa jednog sastanka na kome Vlada Kosova izveštava o sprovođenju napretka Evropske Unije, odnosno Evropske komisije. Jedan od prioriteta Vlade Kosova je prioritet br.7 i odnosi se na poštovanje ljudskih prava i u okviru toga u ovim temama o kojima ovde diskutujemo upravo se diskutuje i sa Evropskom komisijom. Koliko je to opipljivo i to kao deo realnosti sa kojim se svi mi suočavamo, znači sa jednim sasvim drugačijim uglom posmatranja jer pitanja standrada i utvrđivanje standrada i merila ka Evropskoj integraciji i ka procesu za Liberalizaciju viza, tesno je povezano kao i sa sprovođenjem politike koja se odnosi na pitanje manjina odnosno prioriteta. To je proces koji se u toku noći ne može menjati i koji zahteva posvećenost i zahteva angažovanje svih aktera koji se bave ovim poslom ali i međunarodnih faktora. Hvala.

Moderator: Da li neko drugi želi da uzme reč? Panelisti?

Ramuš Tahiri: Kod pitanja zajednica Roma, Aškalijske i Egipćana pre svega se radi o socijalnim problemima, zatim problemima zapošljavanja, obrazovanja, stanovanja i standarda. Treba se pratiti da ako su u nekom naselju pre rata tu živeli, da li se tu nešto gradilo u procesu povratka, a svi znamo da ne, onda ne znači da svuda trebamo da obezvedimo i omaložavamo angažovanje i želju Kosova, ali ipak stvari se moraju izneti pravim imenom u vremenu kada smo bili u teoriji decentralizacije. Ja sam izašao sa predlogom da se formira jedna opština u Dubravi kod Uroševca koja ima oko 2.000 pripadnika Aškalijske zajednice i predložio sam da se poveže sa jednim drugim naseljem koje ima toliki broj te zajednice i bila bi jedna simpatična zajednica, mada kod Aškalijske imamo začetak njihovog identiteta, ali opština bi im više služila kao jedna kancelarija. Recimo sada u Dubravi nema ni jedne kancelarije koja komunicira sa vlašću već za sve moraju da idu u Uroševac. Znam da u Uroševcu ima 2 odbornika koji su iz Aškalijske zajednice i u tome nema gubitka već ispoljava interes. Ja se uvek služim primerom Uroševca jer ga najbolje poznajem. Uništavanjem drvnog kombinata nema više zapošljenih koji su primali stalne plate i ovde bi jedan projekat za izgradnju kanalizacije u selu Dubrava bio od velike važnosti. Jednom taj projekat koji je vredio 200.000 maraka nije uspeo jer opština Uroševac ništa nije učinila za povratak mada smo i glasali na tom među ministarskom savetu za ove zajednice. Kod karakteristika Aškalijske zajednice rešavanjem socijalnih problema, obdaništa, škole i zapošljavanjem faktički se rešavaju i nacionalna pitanja i onda izlazimo pozitivni i pred svetom.

Moderator: Gospodine Ramuš hvala vam. Ukoliko neko od vas ima neku preporuku ili pitanje u odnosu na paneliste ili repliku da tako kažem i to iz ovoga što je do sada rečeno neka se javi za reč. Ukoliko ne onda možemo da smatramo da je za danas debata zaključena. To je bila prva ova debata u okviru ovog projekta koja će imati druge aktivnosti. Nadam se da ćemo se ponovo videti sa drugim panelistima i sa drugim oblastima ljudskih prava i prava manjina. Hvala vam na učešću, hvala i panelistima i svima vama koji ste dali vaš doprinos. Doviđenja.